

Orla Lehmann: Falstertalen 30. januar 1841

Fra: <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/orla-lehmann-falstertalen-30-januar-1841/>

Introduktion

I 1840'erne var den unge liberale politiker Orla Lehmann begyndt at udtrykke sig mere markant om behovet for en fri forfatning i Danmark, end han tidligere havde vovet. Efter at Christian 8. i 1839 var blevet kronet, havde Lehmann og de liberale afleveret flere adresser til den nye konge, hvori de havde anmodet ham om at indføre en fri forfatning. Dette bed dog ikke på Christian 8., der ikke mente, at disse adresser var udtryk for en generel holdning i den brede befolkning, da bønderne ikke officielt støttede op om initiativet. Mange bønder var endda direkte imod tanken om en fri forfatning.

I starten havde arbejdet for en fri forfatning primært været båret oppe af købstadsborgere, men Lehmann indså efterhånden, at man måtte mobilisere og engagere bønderne, hvis man skulle opnå resultater.

I januar 1841 var Lehmann taget med den ligeledes liberale politiker J.C. Drewsen til Nykøbing Falster, hvor Drewsen skulle have et møde med en forsamling af bønder, der havde valgt ham til Østifternes stænderforsamling. Lehmann var med til dette møde og blev spurgt om, hvorfor bønderne skulle støtte den frie forfatning. Lehmann greb muligheden for at tale til forsamlingen. Orla Lehmann blev efterfølgende idømt tre måneders fængsel for med sin tale at have skabt "had og misnøje" imod Danmarks forfatning.

Orla Lehmann (1810-1870) i fængsel, 1842.

[...]

En sådan vildfarelse [: illusion, misforståelse], er det, når der her blev sagt, »at de suveræne [:enevældige] konger har gjort meget for bønderne og forsvaret dem mod de mægtige [:adel, godsejere]«. Det er en vildfarelse som landets historie modbeviser. Den lærer os vistnok, at enevoldsmagten gjorde en ende på adelsvælden. Hvorledes det gik til med enevoldsmagtens indførelse, derom kunde der siges meget; men det vedkommer os ikke her. Nok, den sejrede, og derved var adelens magt knækket. Ja, knækket overfor kongerne; men monstro også overfor bønderne?

Spørg historien, og den vil svare jer, at over bønderne beholdt adelen sin gamle magt, ja at den fik ligesom til trøst en hel del nye rettigheder, så at bønderne vedblev at være trælle, og at deres kår stedse blev værre og værre. Og foruden vor egen adel kom der hele hærskarer af tyske baroner og landstrygere ind i Landet, som blev mægtige herrer - både ministre og amtmænd og herremænd - som handlede helt ilde med bonden. Endelig lærer historien, at det trældomsåg, som hidtil kun havde hvilet på øerne, ved stavnsbåndets indførelse nu også blev lagt på de hidtil frie jyske bønder [stavnsbåndet blev indført i hele landet i 1733]. Alt dette gjorde de suveræne konger.

Den, som tror, at revolutionen af 1660 [enevældens indførelse] har været til bøndernes fordel, har taget stort fejl; for aldrig har det tryk, hvorunder de sukkede, været så hårdt og så almindeligt, som efter den tid. En ussel og forkuet slægt, opvokset i urenlighed og vankundighed i elendige jordhytter, arbejdende under ridefogedens pisk for strenge, ofte fremmede herrer, som fråsede i hovmod og overdådighed - det er det sørgelige billede, historien giver af den danske bondestand under enevoldskongerne, lige fra suverænitetens indførelse og indtil slutningen af det forrige århundrede.

Dengang blev der gjort meget for bonden - det er sandt, og det skulle I bevare i taknemmelig erindring, og I skulle huske på, hvor stor og hæderlig en andel kong Frederik 6. havde deri. Det er i sandhed ingen ringe ros, at han trods sin unge alder med begejstring opfattede denne sag, og at han lige indtil sin død usvækket bevarede sin kærlighed for bonden.

Men hvis I tror, at han personligt udrettede alt, hvad der dengang skete, så glemmer I, at han, da de første afgørende skridt skete, netop var kommet ud af drengalderen, og at der indtrådte en standsning, endog en tilbagegang, da de mænd døde eller trådte tilbage, som havde både foreslået og udført det. Frederik 6. støttede dem med et oprigtigt sind; men det var modne, erfarne mænd, som Bernstorff, Reventlow, Colbjørnsen [statsmænd og rådgivere for Frederik 6.] og mange andre, som førte sagen frem - ja den egentlige opfinder og forfremmer, det var tidsånden, den ved ædle og kloge mænds tænkning og tale forberedte, ved pressen udbredte, ved begivenhederne styrkede offentlige mening. Derfor ser vi også, at i lande, som ikke stod under de danske kongers myndighed, omtrent de samme fremskridt gjordes, som hos os, og de ville også hos os være skete, hvad enten kongen havde haft enevoldsmagten eller ikke.

[...]

Hvad jeg her har sagt, og hvad enhver, der kender til Danmarks historie, vil bekræfte, det vil vise jer, at det er en stor vildfarelse, at de suveræne konger have været almuens venner og beskyttere. Dette gælder kun om én af dem, nemlig Frederik 6., og det er således ikke enevælden, men en af tidsånden greben og af den oplyste del af folket støttet konge, som bonden skylder taknemmelighed.

Men lad os nu alligevel antage, at alt, hvad der er gjort for bondestanden, alene skyldtes Frederik 6., så er han nu i alt fald død. Men ved I da, om Christian 8. i det stykke tænker ganske som han? Og selvom I vidste det både om ham og om hans søn, så kan I i alt fald ikke vide det om deres endnu ufødte efterkommere. Det er derfor fejlagtigt at bygge en sag på et enkelt menneskes personlighed; for ligesom Frederik 6. tænkte og handlede i dette stykke helt anderledes, end de suveræne konger før ham, således kan intet garantere imod, at der jo engang kan komme en konge i Danmark, som tænker og handler helt anderledes end Frederik 6.

En sådan konge kunne da i kraft af sin enevælde kuldkaste, hvad der var gjort; han kunne - til »ejendomsrettens beskyttelse« eller til ære for »en friere benyttelse af landbrugene« eller deslige - bringe bønderne tilbage under de stores herredømme, til hvilke regenternes omgivelser i reglen ville høre. Over en svag konge kunde det vel tænkes, at disse kunne få magt, men ikke over et stærkt, folkekåret folkeråd. Ville bønderne derfor sikre sig både at beholde hvad de have opnået, og at opnå, hvad de endnu retfærdigvis kunne ønske, da må de sætte deres håb til en fri forfatning.

[...]